

Efter at Professor Fenger havde sluttet sit Foredrag, sang man: »Kirken den er et gammelt Hus«, hvorpaa Dr. H. F. Rørdam tog Ordet omtrent saaledes:

Naar jeg skulde fortælle lidt om Kjøge Bys kirkelige Fortid, saa vil jeg tage mit Udgangspunkt fra Aaret 1530, da den store Forandring synes at være foregaaet, at Kjøge fra at være en katholsk blev en evangelisk Stad, kort efter at det samme betydningsfulde Skifte var foregaaet i Kjøbenhavn. Mærkeligt nok maa vi hente Underretning derom fra Udlandet. Den 20. Maj 1530 skrev den bekjendte Hans Mikkelsen, forhen Borgmester i Malmø, nu landflygtig med Christiørn II., fra Antwerpen til sin Herre, at han i den nævnte berømte Handelsstad havde truffet nogle Borgere fra Kjøbenhavn, der havde meddelt ham forskellige mærkelige Nyheder fra Fædrelandet, deriblandt følgende: »De kjøbenhavnske have nu endrægteligen over al Staden annammet Evangelium og have fire Prædikanter, og maa ingen prædike udi Staden uden disse, som dertil kejsede ere; og derfor ere nu alle Munke udaf Graabrødre Kloster sammesteds udgangne, og 8 af samme Munke, som kunne Embede (o: Haandværk), Murmestere, Tømmermænd, Glarmestere, Skrædere og Skomagere, have giftet dem og besidde (o: have bosat sig i) Staden; Raadet og Almuen komme dem til Hjælp og Bistand med Husraad (o: Husgeraad) og andet, som dem gjordes behov at begynde med. De udaf Kjøge have ogsaa været hos Hertugen (o: Kong Frederik I.) og faaet Prædikanter, og have og sammeledes begyndt; og Hertugen skrev Jakob Rønno (o: Bispen i Roskilde) til, at han for ingen Del, under højeste Straf, ej med Vold eller Magt skulde udi nogen Maade sætte sig imod Christi Evangeliums rette Prædiken«¹⁾.

Det af Kjøbenhavns Borgere givne Exempel var altsaa hurtigt blevet efterfulgt af Borgerne i Kjøge. I den sam-

¹⁾ Allen, Aktstykker til Chr. II.'s og Fred. I.'s Hist., S. 594.

tidige Beretning om Graabrødrenes Udjagelse af deres Klostre i Danmark vil man da ogsaa finde en kort Antegnelse om Begivenhederne i sidstnævnte By; men de latinske Udtryk, hvori den er affattet, udmærke sig ikke ved Klarhed, saa en paalidelig dansk Gjengivelse af Indholdet paa sine Steder kan have nogen Vanskelighed. Det hedder da:

»Historien om Kjøge-Brødrenes Uddrivelse er meget kort. I Herrens Aar 1530 efter mange forargelige Optrin, af hvilke den største Del hændtes i Anledning af Broder Lavrits Jensen, forhen oftere Vikar og Minister for denne Provins¹⁾, begjærede selve Kjøge-Brødrene, der vare meget besværede af Kjøtterne og trykkede ved Mangel paa Levnedsmidler, Henstand af Borgerne med Hensyn til deres Uddrivelse, og det i Nærværelse af Fader Ministeren, Broder Hans Brun²⁾. Borgerne hjalp dem da paa det Vilkaar, at naar den bestemte Henstand først var udløben, skulde de, med mindre de kunde skaffe yderligere Hjælp, gaa deres Vej og overlade Stedet til Borgerne, hvad de da ogsaa omsider gjorde, skjønt Fader Ministeren paastod, at han ikke havde foreskrevet dem saadan Frist. Efter at der baade ved Magt og List var tilføjet Guardianen og Brødrene mange Tab, bleve de da nødte til at forlade Konventet«³⁾.

En Beretning som denne, der er skreven fra et Partistade, kan vel ikke tages for gode Varer i alle Enkeltheder, men i Hovedsagen stadfæstes den af et Kongebrev af 1. Marts 1531 til Borgmester og Raad i Kjøge, der tillader, at naar Graabrødrene ikke længere kunde holde deres Kloster, eller naar de frivillig gik ud deraf, maatte Kjøge By tilegne sig samme og anvende det til et Hospital »at lægge og holde fattige, syge og saare Mennesker udi, Gud til Lov og arme, vanføre Mennesker til Hjælp og Trøst«. Til samme gode og nyttige Formaal henlagdes

¹⁾ Klosterprovinsen Dacia.

²⁾ Denne var vistnok hidkaldt i Anledning af Forhandlingerne.

³⁾ Kirkehist. Saml. I, 354—5. Jvfr. Dansk Kirketidende 1850, Sp. 450—1.

Aaret efter ogsaa en Del af det Gods, der var skjænket til Messehold ved de mange Altere, der i den katholske Tid fandtes i Kjøge Kirke¹). De «Ornamenter, Klenodier, Guld, Sølv, Kalk, Disk, Monstranser og andet», som fandtes i Graabrødre Kloster, tilegnede Kongen sig²). »Klosterkirken« var senere Navnet paa et Kapel, der stod paa Klosterets Grund og 1659 blev ødelagt af Svenskerne³).

Af det foranførte fremgaar, at Reformationen i alt væsentligt var fuldbragt i Kjøge inden Kong Frederik I.'s Død og inden Udbruddet af Grevefejdens voldsomme Storme, der ogsaa berørte denne By og Egnen her omkring meget stærkt, saa meget mere som Kjøge strax kom med ind i Folkebevægelsen, der som en vældig Bølge bredte sig ud over Landet og bortskyllede saa meget af det, der havde hørt Fortiden til.

Den 23. Juni 1534 landede Grev Christoffer af Oldenburg ved Skovshoved med en lybsk Flaade og Hærafdeling, og faa Dage efter stod han i Kjøge, hvor han tog sit Hovedkvarter, indtil han kunde faa Kjøbenhavn i sin Magt. Da Greven var en uforfærdet Krigsmand og optraadte som Forkjæmper for den fangne Kong Christian II.'s Sag, stillede Borgere og Bønder sig villig paa hans Side, og allerede den 26. Juni stadfæstede Greven Kjøge Bys Privilegier og gav Borgerne Ret til selv at vælge en Byfoged. Til Erstatning for, at Byens Volde vare blevne »voldelig nedbrudte«, gav han dem »Gamle Kjøge paa begge Sider af Aaen til evindelig Eje« tilligemed »saa meget af deres Gods, som var med at affbryde samme Volde«, til de fik Fyldest og Opretning for deres Skade⁴). Hvad det kirkelige

¹) Kirkehist. Saml. I, 410—3.

²) Se det af Hr. Tyge Krabbe og Hr. Oluf Rosenkrantz d. 1. Marts 1531 udstedte Brev, der er aftrykt hos A. Petersen, Kjøge Bys Historie, S. 6.

³) A. Petersen, a. Skr., S. 216 ff.

⁴) Der foreligger ingen sikker Efterretning om, naar denne Ødelæggelse af Byens Fæstningsværker er sket. Jeg er tilbøjelig til at

angaar, bestemtes, at »Borgmestere, Raad og menige Borgere her i Kjøge, skulde have Fuldmagt til selv at udvælge dem en god, lærd Prædikant og en god Kapellan, som kunde og vilde prædike og lære dem Guds klare, sande og rene Ord og det hellige Evangelium, og give det hellige Sakramente i baade Parter (s: under begge Skikkelser), som Christus det selv indsatte«¹⁾.

Fra Kjøge udgik i den følgende Tid Expeditioner til Plyndring og Ødelæggelse af Adelens Borge i vid Omkreds²⁾, indtil Bladet vendte sig, og Kong Christian III kom med sin Hær og tog Kjøge i Besiddelse. Med denne Konge begynder der, som bekjendt, en lysere og bedre Tid for den danske Kirke. Det var derfor saa langt fra, at han berøvede Kjøge Borgere Retten til at vælge sig en evangelisk Præst, at han meget mere stadfæstede denne Rettighed og udvidede den til alle Landets Sognemenigheder. Og da Kongen i Efteraaret 1536 indkaldte danske Præstemænd til at arbejde paa en Kirkeordinans, var blandt disse »Her Seuerin af Kjøge³⁾«, og den samme gode Mand har da ogsaa underskrevet den færdige (latinske) Udkast med sit fulde Navn: »Severinus Magni, Prædicator Kiøgensis⁴⁾«.

Heraf fremgaar da altsaa, at den første evangeliske Sognepræst i Kjøge hed Søren Mogensen, om hvem vi kunne formode, at skjønt han ikke overlevede Reformationens Indførelse i ret mange Aar, har han dog lagt saa god en Grundvold, at hans Efterfølger, den »fromme« Hr. Morten Thomesen, kunde bygge videre paa den. Om den sidstnævnte siges, at han blev Præst her 1540; 1545 var han tillige Provst i Ramsø Herred⁵⁾.

antage, at den er foregaaet 1523, da Frederik I. med væbnet Haand bemægtigede sig Landet.

¹⁾ Franciska Carlsen, Efterretn. om Gammekjøgegaard og Omegn I, 254 ff.

²⁾ Paludan-Müller, Grevens Feide I, 214 ff. 371.

³⁾ Kirkehist. Saml. II, 587.

⁴⁾ Nic. Cragii, Hist. Regis Christiani III. ed. Gram, Addit. p. 87.

⁵⁾ Wiberg II, 211. Ny kirkehist. Saml. V, 141.

Ved det saakaldte Klemmebrev af 9. Maj 1555 om Forbedring af Præsternes Vilkaar i Sjællands Stift bestemtes, at Ølsemagle Sogn fremtidig skulle være Annex til Sognekirken i Kjøge, mod at Sognepræsten skulde holde en Kapellan der til¹⁾. Sandsynligvis er det ikke strax gaaet i Orden med Kapellanens Ansættelse, da vi se, at Menigheden to Aar efter forestillede Kongen, at deres Sognepræst, Hr. Morten, nu var meget skrøbelig, og daarlig kunde overkomme sit Embede, hvorfor de bad om, at Hr. Søren Grønbæk, der var Kapellan ved Frue Kirke i Kjøbenhavn, maatte blive hans Medtjener og fremtidige Efterfølger, noget som Kongen ogsaa bevilgede 6. August 1557²⁾. Sjællands Biskop, Dr. Peder Palladius, gav Dagen efter Menigheden Underretning om, at dens Bøn var hørt, i følgende venlige Skrivelse, der er ret karakteristisk for den brave Biskop, der saa gjerne vilde fremme alt godt i sit Stift:

Dei gratiam et pacem per Jesum Christum. Kjære kristne Brødre, Borgmester og Raad udi Kjøge, med den menige Almue! Efter en evig Taksigelse for alle Velgjeringer giver jeg eder kjærligen tilkjende, at jeg haver faaet Kgl. Msj.s Højmagtigheds Skrivelse og Tilstedelse, at ærlig og vellærd Mand, Hr. Søren Grønbæk, skal og maa efter eders kristelige Begjæring være eders Sognepræst og Sjælesørger efter min fromme Hr. Mortens Død, og des imellem tjene eder udi min fromme Hr. Mortens Sted for en Medtjener, som samme Kgl. Maj.'s Brev videre derom indeholder og udviser. Hvorfor jeg paa mit Embedes Vegne det ogsaa gjerne samtykker, og haver forfaret udi alle Maader, at fornævnte Dominus Severinus Grønbæk, bonarum artium Baccalaureus, er en bekvem Person til Embedet,

¹⁾ Rørdam, Danske Kirkelove I, 434.

²⁾ Rørdam, Kbhvns Univ. Hist. 1537—1621, I, 695, IV, 128.

Gud give eder til Lykke. Hannem eder befalendes til evig Tid. Amen.

Skrevet i Kjøbenhavn den 7. Aug. Ao. 1557.

Petrus Palladius, Superintendens Sielandiæ,
subscripsi propria manu¹⁾.

Den nævnte Hr. Søren Grønbæk var siden Præst i Kjøge indtil 1574, da han kaldtes til Slotspræst paa Frederiksborg. I hans Tid skete det, at Borgmestere og Raad i Kjøge den 29. Decbr. 1571 fik kgl. Tilladelse til at lade Gammelkjøge Kirke, der længe havde staaet øde og ubrugt, nedbryde, og at anvende Kalk, Sten, Tømmer og andre Materialer derfra til deres Bykirkes Bygnings Behov²⁾. Usandsynligt er det derfor ikke, at der endnu kan findes enkelte Bestanddele af Gammelkjøge Kirke i den Kirke, hvori vi her befinde os.

Medens Hr. Søren Grønbæk var Præst i Kjøge, fødtes der ham en Søn, Isak Grønbæk, der fik et bekjendt Navn i den dansk-norske Kirke og endte som Biskop i Trondhjem († 1617). Den sidst nævnte Omstændighed, giver os Anledning til at dvæle ved den ret interessante Kjendsgjerning, at fire af de Mænd, der i det 17de Aarhundrede vare Præster i Kjøge, siden bleve Biskopper i Norge, i alle Landets fire Stifter, et Vidnesbyrd om, at der blandt Præsterne her i hint Aarhundrede har været ikke saa faa betydelige Personligheder. De fire Kjøge-Præster, jeg sigter til, ere M. Niels Simonsen Glostrup, der blev Biskop i Oslo og Hamer Stift, M. Christen Madsen Tausan, der blev Biskop i Stavanger Stift, M. Niels Enevoldsen Randulf, der blev Biskop i Bergens Stift, og endelig M. Erik Eriksen Pontoppidan, der endte som Biskop i Trondhjems Stift. Kun den sidstnævnte gik direkte fra Kjøge til Norge, medens

¹⁾ Danske Mag. VI, 336—7.

²⁾ Franciska Carlsen, Efterretn. om Gammelkjøge I, 257—8. Jvfr. Rørdam, Danske Kirkelove II, 164.

de tre andre havde haft andre Ansættelser, inden de kaldtes til Biskopper.

Fra det Aarhundrede, hvori hine fire Bispeemner virkede i Kjøge, er der to Begivenheder, der især tildrage sig vor Opmærksomhed; den ene er det berygtede »Kjøge Huskors«, det andet er den tydske Indvandring under Trediveaarskrigen. Det var i Aarene 1612—13, at »et forfærdeligt Huskors« satte Byen i et frygteligt Oprør. Fanden mente man at se nu her nu der i Skikkelse af en Skrubtudse paa lange Ben eller en stumphalet Rotte; »for somme var han at se som en Præst, saasom det enten kunde have været Hr. Hans Kjuse i Karlslunde eller Hr. Mads i Herfølge, for somme som en Kjøbmand, for somme som en Hund, for somme som et Svin«. »Det var stor Ynk at se derpaa«, hvor »den onde Gast« tilredte de ulykkelige Mennesker, som han foer ind i. Der skete Bøn rundt om i Kirkerne i Omegnen, at Gud vilde forbarme sig over denne Elendighed. Præsten i Kjøge, ovennævnte M. Niels Glostrup, talte ofte den onde Aand til for at drive ham ud; men lige meget hjalp det; endelig faldt det Præsten ind at tale Latin; det var Fanden aabenbart ikke forberedt paa, eftersom han svarede, »at han ikke gad bryde sit Hoved dermed«. — Naar vi læse eller høre om disse Galskaber, ere vi maaske mest tilbøjelige til at trække paa Smilebaandet; men naar vi erfare, at det hele endte med saadanne Rædselsscener, som at en Hob ulykkelige Kvinder bleve brændte som Hexe her uden for Byen, saa synes der dog at være mest Grund til at takke for, at Overtroens Magt er brudt. Dog mener jeg rigtignok, at vor Tid ikke har særlig Grund til at se ned paa Fortiden, naar det dog er bekjendt, at ikke faa, der tilsyneladende staa over den uvidende Hob, hengive sig til spiritistiske Taabeligheder, der i Virkeligheden ikke ere fornuftigere end de Daarskaber, der i Christian IV's Tid satte Kjøge By paa den anden Ende, om de end ikke fremtræde under saa grelle Former og ikke medføre saadanne forfærdelige Udslag af

Overtroen som dem, hvorved Kjøge By i sin Tid blev en Fabel for hele Landet, baade da de foregik, og endnu mere 60 Aar efter, da den daværende Rektor paa Herlufsholm Johan Bruusmand i god Tro begik det forunderlige Misgreb at udgive disse gyselige Historier i Trykken, hvorved de ikke blot spredtes over hele Landet, men ogsaa gennem Oversættelser forplantedes til Udlandet, og vistnok paa mange Steder gav Overtroen ny Vind i Sejlene.

Den anden Begivenhed fra det 17de Aarhundrede, hvortil der ovenfor hentydedes, er den stærke Indvandring af landflygtige Tydskere, der fandt Sted her i Kjøge i Aarene om 1639—42, da mangfoldige Mennesker paa Grund af Trediveaarskrigens frygtelige Ødelæggelser i Nordtydskland saa sig nødt til at forlade Hus og Hjem for at søge et Fristed hinsides Havet. Dette gav da Anledning til, at her i nogle Aar var en tydsk Menighed med særlige Præster, der holdt sin Gudstjeneste i et Kapel paa Graabrødre Kirkegaard, noget der dog her, som andensteds, ikke gik af uden Rivninger mellem de forskellige Nationaliteter¹⁾.

Sluttelig gav Taleren en Udsigt over den ovennævnte Kjøge-Præst Erik Eriksen Pontoppidans Levned, forelæste et Par af hans danske Digte og dvælede ved det Eftermæle, han har vundet i Norge, hvor han 1673—78 med Dygtighed forestod det den Gang saa overordentlig vidtstrakte Trondhjems Stift²⁾.

¹⁾ Nærmere Oplysninger findes i Ny kirkehist. Saml. III, 174 ff. A. Petersen, Kjøge Bys Beskriv. S. 217, 250.

²⁾ Se K. S. 4. R. II, 231 ff.